

ИВАЙЛО ПЕТРОВ - „ПРЕДИ ДА СЕ РОДЯ“

СРЕЩУ КОНСЕРВАТИЗМА В ДУХА НА БЪЛГАРСКОТО СЕЛО

Основен сюжет на българската литература след Освобождението е разпадането на родовия космос, на патриархалния селски бит. Пропукват се стените на затворените семейно-родови пространства и в тях постепенно навлизат новите градски порядки, коренно различните градски обичаи и нрави. Селото се погражданява. Повестта „Гераците“ на Елин Пелин винаги се сочи като претворяване на този преломен исторически момент от живота на българското село. От Елин Пелин до Йордан Радичков и Ивайло Петров и до по-младите „селски“ автори, различните страни на това погражданяване са обект на драматични, иронични, пародийни художествени изображения. Селският родов космос е в центъра на творчеството и на Ивайло Петров, както и на Николай Хайтов - двамата по противоположен начин възприемат миналите патриархални времена. Погледът на Николай Хайтов към родопските герои, съхранили морала и достойнството на миналото, е романтичен, а на Ивайло Петров - ироничен.

В повестите „Преди да се родя“ и „След това“ Ивайло Петров разказва за родителите си, за своето детство, за роднините и близките си. Най-често авторите, когато си припомнят детските години, възкресяват спомените си с носталгия и топли чувства, а Ивайло Петров - напротив, разказва с горчива ирония и самоирония, с дистанциран хумор към най-близките си и към самия себе си, тъй като и той е част от тогавашното селско семейство. Пише с невероятна духовна дистанция за свидни и дори свети неща като „роден дом“, „бащин дом“, „родна стряха“, „детство“, „родина“, „идилична любов“... С тава дума за понятия, за които винаги говорим с възлнение, с топлиота и трепет и не си позволяваме да ги съдим критично. Ивайло Петров обратно: става все по-духовит, находчив, изобретателен в изобличенията си, когато представя своите диви, необразовани и нецивилизовани герои! На какво се дължи тази негова странна позиция към собственото му минало? В никакъв случай тя не се дължи на чувството му за превъзходство, нито на надменност на съвременен градски човек и интелектуалец, който се срамува от родителите и рода си. Неговата позиция на иронизиращ и пародиращ е обусловена от убедеността му за вредата, която нанасят днес в нашия живот изостаналостта и консерватизмът на миналото.

През втората половина на двадесетия век в българската литература нахлуват влияния

на европейския нов модернизъм. Под негово въздействие Ивайло Петров претворява миналото на българското село от дис-танцията на съвременник, свързан с градските интелектуални кръгове, които осъз-нават опасността от консерватизма в българския бит. Отчужден от някогашното хар-монично съществуване в лоното на природата, писателят се отнася нарочно без-милостно, дори гневно, към патриархално-то битие на селянина, което е крайно и тра-гично изостанало от световната цивилиза-ция и от екзистенцията на градските хора.

В двете си повести Ивайло Петров окон-чателно се сбoguва с унизителната бедност на някогашната добруджанска провинция, сред която е минало детството му, откри-вайки в нея отблъскваща материална и ду-ховна нищета. Той се разделя завинаги, с горчива иронична усмивка и с остра нас-мешка, с миналото на своя род и с няко-гашните традиционни патриархални пред-стави за идиличност и добродетелност, за природосъобразен и нравствено извисен живот (какъвто е художественият свят на селото при писатели като Тодор Влайков, Михалаки Георгиев, Йордан Йовков и дру-ги белетристи от времето на Освобоже-нието и след Първата световна война).

В повестите „Преди да се родя” и „След това” няма и помен от благородната ат-мосфера на Йовковите добруджанци, от красотата и хармонията на тяхното същес-твуване. Съвременният модерен творец гледа с подигравка и тъга, със силна отда-леченост на несъчувстващ интелегент, из-пълнен с огорчение и презрение към няко-гашното селско битие. Той иска да изкорене-ни от сегашната селска изостаналост оста-тъците на миналото, белезите на консерва-тизъм в нравите и изостаналост в мислене-то и в начина на екзистенция.

Ивайло Петров, като всеки творец с мо-дерно художествено мислене, е напълно разкрепостен, окончателно преодолял уни-зителния някогашен консерватизъм на сел-ския бит, спомените за който го изпълват със скръб и горчив смях. Той най-често жес-токо се надсмива над примитивното, ди-вото, антидуховното и антицивилизованото начало у индивида. Непоклатимо е убеж-дението му, че този начин на живот от ми-налото трябва да бъде основно отречен и навиците, наследени от него, да бъдат из-коренени завинаги, защото са свързани с душевна и физическа нищета, със затъпяване на човека в условията на непрекъсната оскъдица и унижения в недоимък, не-дохранване, физическа преумора, в отсъс-твие на провокации на ума и интелекта на българина. И докато Николай Хайтов в „Ди-ви разкази” посочва достойното поведе-ние на хората от Родопите, за да противо-постави техния високо нравствен живот на хората в покварения град, то Ивайло Пет-ров открива и изобличава „призраците” на материалната и духовна бедност на „пат-риархалното” някогашно българско село. Тук (в двете му повести) става дума за бед-ност, която унижава и унищожава хармо-нията и достойнството на човешката личност.

В „Преди да се родя” и „След това” пи-сателят съзнателно се разграничава и се отрича от провинциалния манталитет на бъл-гарина и от вредната (според него) патри-архална старина. Всъщност тук Ивайло Петров спори косвено със своя любим пи-сател Йордан Йовков, който открива кра-сота и благородство в характерите на сво-ите добруджанци и издига в култ природосъобразния им начин на живот, честното им трудолюбие, самопожертвувателността им...Защо е напълно противоположно отно-шението на Йордан Йовков и на Ивайло Петров към една и съща Добруджа, към едно и също българско добруджанско се-ло? Първо: защото Йордан Йовков прет-ворява живота на добруджанското село от времето преди войната, когато наистина е съществувала селска идилия и разбирател-ство в задружния живот на големите селс-ки фамилии, а Ивайло Петров пише за по-късно време, след войните, за времето от 20-те години на ХХ век, когато се разпада селската задруга и в българското село нах-луват разрухата, раздорите, острите соци-ални конфликти (както са изобразени в по-вестта „Гераците” на Елин Пелин). Второ: Йордан-Йовковият свят е романтичен, свързан с легендите и преданията на на-шия народ (разказите от „Старопланински легенди”), а Ивайло Петров живее в епоха-та на социализма и е скептично настроен към съдбата на всичко, което в България силно изостава от живота на Европа и на цивилизования свят. Ивайло Петров е при-върженик на европейската култура и циви-лизация, на европейските нрави, на евро-пейския ред и напредък. В повестите „Преди да се родя” и „След това” писателят съзнателно се дистанци-ра и отрича от провинциалния мантали-тет на българина и от всичко, свързано с патриархалната старина. Осъзнавайки съдбоносната свързаност на своите съна-родници с рода и родствените връзки с миналото,повествователят се съсредо-точава над грозотата и мизерията на това минало с цел напълно да се отчужди от него и за да внуши отчужденост и отрица-ние у своите възприематели. Той се отна-ся с чувство за хумор и насмешка дори към собствените си родители, със саркас-тична ирония описва тъжния и смешен от днешно гледище бит на майка си и баща си, на дядовците и бабите си. (Спомнете си как майка му по погрешка попада в богатски дом и колко силно е разочаровани-ето й, когато грешката се поправя и тя се задомява за бедния си съпруг: бащата на разказвача.) Ивайло Петров се подиграва, дори се гав-ри, с примитивизма на собствените си ро-дители, разкрива иронично тяхната духов-а недоразвитост, безпросветност и затъпеност; описва нечовешките унижения, които майка му и баща му претърпяват през целия си нещастен живот.

Писателят е напълно безпощаден към всичко, свързано със собственото му ми-нало. Той успява да развенчае една илю-зия, една химера, една лъжа (според него) за хармония и красота в живота на изтер-заното от противоречия българско село. Всичко в това село е развенчано, отречено до основи и без изключения от писателя.

Светът на Ивайло Петров тук е населен с живописни и оригинални глупаци и наив-ници. Тяхното примитивно живуркане в глад и в нехигиенични условия, в затъпяваща

антидуховна атмосфера, внушават на читателите, че носталгията по миналото е велика измама и глупост. Внушава ни, че робуването на стари предразсъдъци и кон-сервативни традиции, на обществени и се-мейни забрани е вредно и пагубно за сво-бодната личност. Както е грешно и грозно днес да се подчиняваме на прагматизма и да живеем бездуховно, гонейки единствено материални облаги за себе си.

Идеите на Ивайло Петров сега звучат ак-туално - особено отрицанията на душев-ната и физическа нищета на обществото и на илюзорността за „романтично” и „кра-сиво” съществуване в унижения, мизерия и простотия. Актуално днес звучи и насто-яването на писателя да прогоним призра-ците от близкото си минало и да заживеем без илюзии, разумно, мъдро, целена-сочено, полезно за обществото и за себе си, да приемем логиката на настоящето, да излезем най-сетне от своя провинциализъм и балканизъм и да се превърнем в част от цивилизована Европа.

Очевидно е, че повестите „Преди да се родя” и „След това” изразяват и личната човешка драма на българския творец от втората половина на 60-те години на XX век, на дълбоката морална криза, която и днес още не сме напълно преодолели.